

Obrnil se je na mestu in kliknil med gomile: »Gospod davkar!«

A med gomilami skrivnostna tišina, le na bregu za pokopališčem enakomerno cvrčanje murnov.

Naglo se je zopet obrnil, skočil v mrtvašnico, prijel za visok, okoren svečnik z gorečo voščenko ter pohitel ž njim v noč nad grobovi. Tukaj je zapazil za velikim pokopališkim križem z razpetim Kristom del človeškega telesa, hitel na mesto in ves vzdrgetal.

»Gospod davkar! O usmiljeni Bog! Gospod davkar!«

A pod križem je ležalo vznak mirno davkarjevo truplo in dvoje brezizraznih, mrtvih oces je zrlo iz zasinjelega obličja navzgor.

Kočarju je padel svečnik iz rok in, prevzet od tajne groze, je zdirjal črez pokopališče proti župnišču. — — — — —

Skoro nato sta se dvigala v tesni mrtvašnici dva odra in vzporodno z ljubljeno hčerko svojo je ležal — ubogi davkar . . .

Svidenje.

Z nekdanjo svojo ljubico
iz polpozabljenih let
po kolikem času, oh, sam ne vem, ko bil mi je življenja pol
sešel sem bil se spet.

Trenotek duh moj splaval je
v minole zlate dni,
smehlaj iz teh oči.

Uljudno tuj pozdrav bil moj
in tuj bil njen odzdrav:
ah, dolgo že mrtva najina
nekdanja je ljubav.

No, temu je zdaj dolgo že . . .
Tačas brstel je maj
in s cvetjem ponašal bujnim se
vsak travnik je in gaj.

In vendar, ko po cesti tja
hitel sem mimo nje,
trenotek sentimentalna bol
mi padla je v srcé.

Klobuki okrašeni ž njim
in gumbnice bile so vse
in polne bile so vaze ga
in polne ga — cesté . . .

Ah, zdi se mi, da takšen cvet,
pohojen v prah in strt,
bila i najina ljubezen je,
rojena le za smrt.

Ivan Prosekar.

Karel vitez Scherzer.

Spisal Bogomil Vošnjak.

(Konec.)

akšen pa je bil Scherzer v javnem življenju? Na to vprašanje nam je še odgovoriti. Scherzer ni pripadal nobeni stranki, nobeni kliku, ki bi ga po smrti slavila. Bil je liberalec stare šole, pravi liberalec l. 1848. in je ostal tak do poslednjega trenutka svojega življenja. Stara nemška liberalna stranka se je silno predrugačila, ona je svobodo, katero je nekdanj razglašala po Avstriji, naravnost diskreditirala. Stari Scherzer je pa ostal, kakršen je bil. Krepko so se mu vtisnili v spomin oni burni, ali zlati dnevi meseca marca 1848. leta, ko je ljudska volja razbila v drobne kosce fevdalno-absolutistični državni stroj in ko se je razlegal po dunajskih ulicah urnebesni klic: »Svoboda, konstitucija!« Spominjal se je teh zlatih dni in pozabljajal one, ki so v njih izrabljali ideje leta 1848. v najumazanejši namene, da bi pospeševali interese enega naroda, enega sloja in ene klike. Povzpел se je visoko. Tuji vladarji so ga odlikovali s premnogimi visokimi redi, cesar ga je imenoval za poslanika in mu dal naslov pooblaščenega ministra. Da, njegov naslov je donel celo nekoliko bombastno. In evo! Vkljub temu, da je Scherzer nosil ministrski frak, posut z redovi, so ga vendar njegovi nekdanji tovariši, stavci, in ga je vse organizovano delavstvo čislalo in ljubilo. Srd in zasmehovanje budi ministrski frak navadno socijalno-demokratskemu delavcu. Glede Scherzerja pa velja v tem oziru izjema. Stavci niso nikdar pozabili, kako se je potegoval leta 1848. za njih pravice in zahteve in kako se je spominjal delavskega stanu v svojih delih tekom dolgih desetletij notri do svoje smrti. Skoraj nobeden dunajski dnevnik ni objavil daljšega članka ob smrti tega izrednega, zaslužnega moža, edino »Arbeiterzeitung« je s toplimi besedami poročala o njegovem delovanju. Drug strogo socijalno-demokratski list »Vorwärts« pa je pisal: »Plemenit mož je bil Scherzer . . . Njegovo zlato srce je bilo naklonjeno delavstvu«. Kdor bi površno prečital posnetek iz njegovega življenjepisa, mislil bi, da je umrl birokrat, ki je napisal nekoliko knjig, dvorjan, kateremu je edino prijalo dvorno ozračje. Ali kako bi se varal! Ko je bil še leta 1878. dvorni svetnik in načelnik statističnega odseka v trgovinskem ministrstvu, je izpre-

govoril na občnem zboru podpornega društva dunajskih tiskarjev in stavcev sledeče, za njega silno značilne besede: »Dvajsetletne izkušnje me učijo, da oni, ki izkuša dvigniti duševno in gmotno stanje delavcev, napravlja na ta način veliko uslugo državi. Vkljub temu, da sem dvorni svetnik, hočem vendar z vsemi silami svobodnega meščana sodelovati pri rešitvi velikih socijalnih vprašanj, ki so gibne sile našega časa.«

Scherzer je bil celo svoje življenje goreč pristaš ideje večnega miru. Že leta 1850. je govoril v Londonu na shodu prijateljev večnega miru proti militarizmu. Navdušeno je pozdravljal nekoliko desetletij pozneje snovanje podobnega društva na Dunaju. Bertha Suttner je pred dvema letoma prosila najimenitnejše pristaše ideje večnega miru, naj ji sporočijo, ali so zadovoljni z dosedanjimi uspehi vsega gibanja. Odgovorili so ji Passy, Schönborn, Szell, Constant, Björnsterne Björnson in Scherzer, ki je z vzhičenimi besedami izražal željo, da bi mir in svoboda združila vse narode sveta v eno celoto. Ta misel je venomer prešinjala plemenitega, idealnega kozmopolita, kateremu je bil zoprni vsak narodni šovinizem. V Genovi je nekoč pri banketu nemške kolonije v razkošnem hotelu »Du parc« napil bodočemu zedinjenju vseh narodov.

»Prodesse mundo« je bilo geslo, katero si je izbral, ko je bil povišan v viteški stan, in celo svoje življenje se je ravnal po tem geslu. Človekoljubna tendenca se pojavlja v vseh njegovih spisih. Delavcu je treba pomagati, treba ga je vzgajati in izobraževati, treba mu je graditi snažne, svetle hiše. V vseh strokah se je Scherzer odlikoval. Blagodejne učinke kokaina je on prvič spoznal in na lastne stroške je poslal v Evropo za znanstvena raziskovanja potrebno količino kokovega listja.

Nikdar ni bil Scherzer vpisan na kakem vseučilišču in nikdar pač ni v mladosti prestopil praga kake Alma mater. In vkljub temu je dosegel doktorsko čast. Na prizadevanje Liebiga ga je giessensko vseučilišče imenovalo za svojega častnega doktorja. Ko je odšel iz Lipsije, je profesor Holtzendorff bridko obžaloval, da se Scherzer ni habilitiral na lipskem vseučilišču za državne vede in da vseučilišče samo ni storilo ničesar v to svrhu.

Avstrijski parlamentarec Fischhof si je dopisoval do svoje smrti s Scherzerjem, ki je ocenil leta 1885. v »Allgemeine Zeitung« knjigo tega znanega politika: »Die Sprachrechte«. Vsa ocena je značilna za Scherzerjevo politično mišljenje. Na koncu svojega referata omenja, da so v Avstriji vsa plemena močno pomešana in da Nemec, ki

zabavlja proti Čehom, ne ve, ali ne zabavlja morda vnukom svojih pradedov. So li bili mar nemškega plemena Chlumetzky, Schmeykal in drugi? Izborna misel, ki pač ni tuja nobenemu mislečemu človeku!

Nemška liberalna stranka ima premnogo političnih grehov na svoji vesti. Najhujši, najusodnejši pregrešek je pa ta, da je bila njena večna želja, podvreči Nemčijo avstrijskemu vplivu, akoprav je na ta način nasprotovala naravnemu razvitku naše države. Nemški liberalni politikastri so se silno protivili oni veliki državotvorni misli, ki je od Maksimilijana I. počenši prešinjala vse Habsburžane, oni misli, da se naj Avstrija širi proti jugovzhodu, a ne proti severozapadu. Nemci v Avstriji so pa plavali proti struji in želeli, da bi bil Dunaj težišče cele Nemčije, ki je pa bila že podvržena berlinskemu vplivu. Iz tesnosrčnih strankarskih razlogov so bili avstrijski Nemci dosledni in odločni nasprotniki balkanski politiki, kakršna bi edino ustrezala pravim državnim interesom. Liberalna stranka, ki je bila Avstriji v pogubo toliko časa, ne more šteti Scherzerja med svoje zveste pristaše, kajti v tej temeljni točki je bil drugega mnenja nego ona. L. 1877. je pisal v »Monatsschrift für den Orient«, da Avstrija nima ničesar več iskati v Nemčiji, odkar je bila premagana pri Ladovi, ampak da je njena naloga, širiti civilizacijo in napredek na Balkanu. Bilo je to istega leta, ko je liberalna stranka z vsemi silami izkušala preprečiti okupacijo Bosne in Hercegovine.

Scherzer je bil poosebljena ljubeznivost. Prava radost mu je bila, napisati priporočilna pisma, ako je kak znanec odpotoval na vzhod ali drugam v tujino. Marsikateremu diplomatu, ki je sedaj v visokih službah, je on gladil karijero. Odlikoval ga je izredno fin takt in nekoliko pretirana dvorljivost, ki je pričala, da se je mnogo gibal v dvornih krogih.

Ni ga več tega plemenitega moža, ki je bil tako markantna prikazen, da so se ozirali ljudje nehote za njim, ako je hodil po goriških ulicah. Bil je visoke, ali sključene postave, vedno diskretno, črno oblečen; njegova obleka je bila vedno istega kroja, niti starinskega, niti modernega; črna svilena ruta mu je bila zavozlana pod visokim ovratnikom. Beli zalisci, globoke, nekoliko mežikajoče, ljubeznive oči s košatimi belimi obrvmi in lepo, veliko čelo je spominjalo na znanstvenika. Dobrohotnost in dobrosrčnost se je zrcalila na njegovem licu, včasih pa se je pojavil na njem hipno izraz fine ironije in sarkazma. Govoril je perfektno celo vrsto jezikov, še celo španski in kitajski, poznal je pa samo dve slovenski besedi: »živio« in »vhod«, ki je bila napisana na vratih vile Judit, kjer je stanoval. Zanimal

se je za vse narode sveta, a za Slovane pač premalo. Vendar to ni značilno samo za njega, ampak za celo družbo, v kateri je vzrastel, se razvijal in živel. Trikrat je potoval okoli sveta, prenašal v trop-skih pragozdih in na oceanu največje opasnosti in napore, in šele potem se je zavedal, da bodočnosti avstrijske države ni treba iskati na daljnih morjih in samotnih otokih, ampak da je slovanski Balkan stokrat večjega pomena nego najbogatejše prekomorske pokrajine.

V svoji oporoki je določil, da mora biti njegov izprevod pre-prost in da naj se njegovo truplo sežge v krematoriju v Goti. Ni želel, da bi mu sledili za krsto državni dostojanstveniki in drugi velmožje, ki hlinijo svojo žalost. Njegova želja se je izpolnila. Stavec je umrl, a ne minister in poslanik, čigar sobane so krasile dra-gocene, prelestne in pestre perzijske, smirenske in turške preproge. Nihče ni nosil njegovih redov na svileni blazini za mrtvaškim vozom drugega razreda, kateremu sta sledila le dva navadna dvovprežna voza . . .

Moja njiva.

1.

Že zori mi črno klasje,
drevi pojdem žét,
ko ječé razpne peruti
sivi mrak črez svet.

Ostro jeklo bo zvenelo,
tekla srčna kri,
kot na polju smrt kosila
bi o polnoči . . .

2.

Ne šumi, klasje, ne šumi,
in solnce zlato, ne sij,
oj, polje jasno, ne vriskaj
veselib si melodij!

Na licu žalost in solze
mi vroče plaka srce;
iz duše, težke in mračne,
mi bolne pesmi kipe.

Na moji njivi je trnje,
gomile tam se vrsté —
sem ne zaide škrjanec,
ne žarki jasnega dne.

Jaroslavič.

